

УДК 330.837

С. В. ВЕЛИКОХАТЬКО, аспірант,

Донецький національний технічний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОШИРЕННЯ КОРПОРАТИВНОЇ ВЛАДИ В ПОЗАЕКОНОМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті розглянуто вплив корпорацій на різні сфери життєдіяльності суспільства, виявлені цілі та методи цього впливу. Проаналізовані наслідки корпоративної влади. Досліджена специфіка взаємодії державної та корпоративної влади. Виділені особливості та перспективи поглиблення корпоративного впливу в сучасній глобальній економіці.

Ключові слова: корпорація, корпоративна влада, політична влада, ресурси влади, неекономічні інститути.

The article considers the influence of corporation on different spheres of vital functions of society, it elicits the aims and methods of this influence. It analyzes the consequences of corporate power. This article studies the specificity of the interaction of the state and corporate power. It singles out the features of perspective of deepening of the corporate influence in the modern global economy.

Key words: corporation, corporate power, political power, resources of power, uneconomic institutes.

Однією з основних характеристик сучасного загальносвітового процесу глобалізації є посилення ролі крупних корпорацій. Корпоративний сектор в економіках різних країн нестримно розвивається. Сьогодні позиції будь-якої країни на світовому ринку, її конкурентоспроможність і економічне зростання залежать від діяльності корпорацій, що базуються в її економіці. Корпоративна форма господарювання зараз визначається як найбільш ефективна. Її специфічна соціально-економічна організація і система менеджменту дозволяють ефективно функціонувати в будь-якій сфері діяльності і економічному середовищі.

Корпорація як специфічний економічний інститут привертає до себе всю більшу увагу дослідників, не лише доводячи на практиці свою ефективність і здатність гнучко пристосовуватися до змінних умов господарювання, але і

набуваючи в сучасній економічній системі певної влади. На сучасному етапі розвитку корпоративних стосунків намітилася тенденція збільшення впливу корпорацій на всі сфери життєдіяльності суспільства. І цей вплив не обмежується лише економічними, але поширюється (особливо з боку крупних корпорацій) і на політичні процеси. Під впливом корпоративних інтересів опиняються політика, культура, громадська думка.

Використовуючи певні переваги (в т.ч. високий рівень концентрації капіталу) як ресурси влади і маючи великий владний простір, корпорації здатні впливати практично на всі суспільні і економічні процеси. Подібна інституційна перевага дає корпораціям можливість впливати на процеси державного регулювання, що спричиняє за собою поглиблення в диференціації доходів, соціальну нестабільність, загрожує втратою державами своєї незалежності. Виникає стійкий дисбаланс в розподілі державної і корпоративної влади. Тому дослідження позаекономічного рівня корпоративної влади стає особливо актуальним.

Теорія економічної влади, у тому числі власті корпоративної, активно розробляється як зарубіжними, так і вітчизняними ученими-економістами, такими як: Дж. К. Гелбрейт, Б. Флівберг, Т. Нейс, В. В. Дементьев, І. В. Зятковський, Е. Л. Драчова, А. М. Лібман та інші. Дослідженням поширення влади економічних агентів в неекономічній сфері присвячені роботи: В. Даггера [1], М. Дюверже [2], М. Павлишенко [3], С. Г. Верещагіна [4], С. П. Перегудова [5] та ін.

Цими вченими досліджувалися різні аспекти даної проблеми. Перевагою досліджень в даній сфері є всебічне врахування всіляких чинників економічного, політичного і культурного середовища. Проте сьогодні відсутня однозначна і чітка думка про те, який вплив спричиняє корпорація на всі вищеназвані області. Тому дана проблема все ще залишається відкритою і вимагає подальших досліджень і розробок.

Тому метою статті є:

- дослідження корпоративної форми господарювання через призму її впливу на різні області існування держави і суспільства;
- аналіз особливостей поведінки корпорацій в позаекономічному середовищі;
- прогноз наслідків посилення корпоративної влади.

Сучасна корпорація є складною системою, що базується на акціонерній власності і має специфічну соціально-економічну організацію зі своїми нормами, інтересами і цілями діяльності.

Корпорації концентрують різні ресурси влади, активно застосовуючи їх. При цьому в рамках корпорацій відношення влади мають складну структуру і не обмежуються чисто ринковими стосунками, а поширюється на суспільні і політичні процеси. Це влада корпорацій в позаекономічній сфері, здатна впливати на рішення державних органів і державну політику в цілому, а також на інших суб'єктів інших сфер суспільного життя.

Спектр методів (джерел) досягнення влади на позаекономічному рівні досить широкий: від створення груп тиску в парламентах до обрання на високі політичні пости представників корпорації. При цьому вони впливають на уряд, добиваються пільг і максимально сприятливих умов для ведення власного бізнесу, впливають на законотворчий процес в своїх інтересах [4]. Проте варто відмітити, що влада корпорації - це всього лише узагальнене визначення влади, під яким варто розуміти владу конкретних людей.

Владний простір - це вся безліч інститутів, з якими взаємодіє корпорація. Важливо відзначити, що корпорація як найважливіший економічний інститут здатна використовувати неекономічні інститути для реалізації власних інтересів [1]. Під неекономічними в даному випадку слід розуміти освітні, військові, політичні і релігійні інститути, а також інститут сім'ї, які є джерелами досягнення корпоративних цілей.

Так, освітні інститути «виробляють» для корпорації такий ресурс, як добре виучені і висококваліфіковані фахівці. На додаток для забезпечення їх «освітньої» функції коледжі і університети можуть випускати

вузькоспеціалізовані кадри спеціально для забезпечення корпоративних завдань.

Що стосується військових інститутів, то корпорації є джерелом засобів для фінансування військових проектів і науково-технічних розробок, що дає можливість впливати на розвиток воєнно-промислового комплексу в цілому.

Сім'я як основний соціальний інститут служить двом основним функціям для корпорації. По-перше, як домашнє господарство, це основний ринок збуту корпоративних товарів. По-друге, як власне сім'я, цей соціальний інститут є відправною крапкою в розвитку майбутнього корпоративного менеджменту (майбутніх технократів), корпоративних трудових ресурсів.

Політичні інститути, які покликані забезпечити справедливість, рівність, свободу і добробут для всього суспільства, часто використовують свою владу на службі корпоративним цілям. Корпорації досягають цього за допомогою добродійності, фінансування їх виборчих кампаній, забезпечення необхідною інформацією.

Не є виключенням і релігійні інститути. Вони також повинні фінансуватися, але, не маючи влади збирати податки, фінансування приходить від добровільних внесків, джерелом яких є корпорації. Загалом, це означає, що більшість релігійних інститутів мають дуже мало незалежності і є засобом досягнення корпоративних інтересів.

Теоретично, взаємодія корпорацій з органами державної влади і іншими суспільними інститутами повинна полягати в узгодженні інтересів політичної і господарської (економічної) влади для досягнення спільних цілей і забезпечення стабільного економічного і соціального розвитку. Подібна взаємодія здійснюється для найбільш ефективної реалізації специфічних функцій кожного суб'єкта.

Проте, більшість інститутів, які історично служили протиположною корпоративній владі (уряди, політичні організації), втратили дану якість [6]. Державні і місцеві органи влади належним чином не виконують свої функції, що дозволяє корпоративним силам заповнити «вакуум» в соціальній і

політичній сфері. Спостерігається проникнення корпорацій в інститути влади.

Дуже часто для реалізації економічної влади корпораціям необхідно досягти певного впливу на політичну владу. Засобами досягнення мети представниками великих бізнес - структур можуть служити їх перехід в політичну сферу, фінансування виборчих кампаній і діяльності політичних партій, готових діяти в їх інтересах. До їх політичного ресурсу можна віднести соціальний (наймані робітники і споживачі) і адміністративний капітал, тісні міжнародні економічні зв'язки.

Добровільно або під тиском корпорацій, уряди можуть надавати їм значні (інколи навіть монопольні) привілеї і стимули. Такі дії спричиняють за собою антиконкурентний вплив на окремі галузі і економіку в цілому. Подібна ситуація особливо яскраво просліджується в процесі залучення іноземних інвестицій в економіку країни. Так, тривале домінування на українському автомобільному ринку корейської корпорації DAEWOO, яка отримала пільги і пролобіювала ряд законодавчих актів по обмеженню імпорту іноземних автомобілів, на довгий час загальмувало розвиток цієї галузі в Україні.

Як відзначає політолог М. Дюверже: «...політична влада і економічне примушення тісно зв'язані. За загальним правилом в усі історичні епохи клас, що володіє засобами виробництва і багатством, володіє і політичним впливом і утримує владу. Без сумніву, економічна і політична влада не обов'язково концентруються в одних і тих же руках» [2].

Як показує економічна реальність, сьогодні спостерігається стійкий дисбаланс в розподілі державної і корпоративної влади. Державні структури практично не в змозі стримувати необмежену економічну владу в особі корпорацій, олігархів і монополій. Корпорації перетворюються на впливових політичних акторів і набувають провідної політичної ролі. Найбільш песимістично настроєні дослідники передрікають перехід влади до найбільш впливових корпоративних структур, падіння державних інститутів і

виникнення держав - корпорацій. Сьогодні подібні теорії активно розробляються вітчизняними і зарубіжними ученими.

Особливу небезпеку представляє злиття влади і бізнесу в законодавчому органі. Практика показала, що бізнес - структури добиваються ухвалення таких законів, які вигідні лише їм, хоча і шкодять країні [3].

Важливо звернути увагу, що по суті корпорація не є політичним інститутом, хоча, як відзначає політолог С. Перегудов, вона одночасно і включена в політичну систему, і знаходиться поза нею [5]. Сьогодні корпорацію називають однією з впливових груп інтересів і пов'язують кардинальні політичні перетворення з помітним посиленням політичних позицій крупного бізнесу, і особливо - транснаціонального.

Сьогодні потужній дії з боку подібних економічних структур піддається кожен індивід. Через засоби масової інформації, рекламу і зв'язок з найважливішими суспільними інститутами владні структури упроваджують певні стандарти життя, впливають на підсвідомість потенційних споживачів своїх товарів.

Отже, можна зробити наступний висновок: у інституційній структурі суспільства корпоративна влада і перевага роблять владу неекономічних інститутів залежною. Більшість інститутів стають засобами для досягнення корпоративних цілей. Лідери і послідовники неекономічних інститутів залежать від матеріальної і нематеріальної підтримки корпорацій.

Сьогодні корпорації перетворюються з економічних господарюючих одиниць в економіко-соціально-політичні інститути, що несуть певне суспільне навантаження. Крупні корпорації спричиняють вплив на всі сфери життєдіяльності суспільства; групують усередині себе і довкола себе великі маси людей; визначають якість продукції; безпосередньо впливають на стан довкілля; задають тон у сфері трудових стосунків, дотриманні (а часто, недотриманні) законодавства і багато ін. На відміну від багаточисельних фірм малого і середнього бізнесу, для яких єдиним пріоритетом є отримання максимального прибутку, корпораціям сьогодні надається деяка соціальна

відповідальність перед суспільством. Тіснота соціальних зв'язків корпорації зі всіма інститутами настільки велика, що разом з іншими важливими суспільними інститутами, корпорація включена в систему стосунків, що багато в чому визначають соціальне існування не лише окремих сегментів суспільства, але, якщо брати корпоративний сектор в цілому, то і всього суспільства в його сукупності. І хоча визнання і виконання такого соціального навантаження значно збільшує корпоративні витрати, і з точки зору ведення бізнесу представляється не вигідним, сьогодні багатьма ученими соціальна роль корпорацій визначається як ключова, разом з соціальною функцією держави.

Дослідження взаємодії держави, суспільних інститутів і корпорацій дає авторові можливість представити дві моделі розвитку владних стосунків.

Перша модель будується на розширенні економічних і інституційних позицій корпорацій і пасивної ролі держави. Таким чином, корпорації продовжують розвиватися в сприятливому економічному середовищі, нарощувати прибутки, власність і укріплювати владні позиції. Як наслідок, представляється можливим посилювання дисбалансу державної і корпоративної влади на всіх рівнях суспільних стосунків і повне підпорядкування державній владі найбільш впливовою корпоративною верхівкою, посилення диспропорцій в розподілі і диференціації в суспільстві, перебудова старих інститутів влади, виникнення загрози економічній безпеці країни.

Друга модель передбачає взаємодію держави і корпорацій на основі взаємовигідної співпраці і обопільної підтримки. У даній моделі виняткова політична роль відводиться державним інститутам, які покликані забезпечити безпеку і сприятливі умови для розвитку бізнесу. А корпорації набувають певної соціальної ролі, яка передбачає соціальну відповідальність. Необхідність побудови конструктивних стосунків з державою і іншими суспільними інститутами, вироблення механізму досягнення взаємовигідних результатів, чіткого розмежування владних позицій очевидна.

Вочевидь, що лише держава може протистояти посиленню влади корпорацій, і вибір відповідної позиції з боку держави, розробка методик взаємодії стає актуальною проблемою, що вимагає подальших наукових досліджень і розробок.

Література

1. Alternatives to economic orthodoxy / Ed. by Randy P. Albelda, Christopher E. Gunn, and William Waller. – M. E. Sharpe, Inc. 80 Business Park Drive, Armonk, New York 10504, 1987. – pp. 253-263.
2. Дюверже М. Политические институты и конституционное право / Антология мировой политической мысли: В 5 т. - М., 1997. - Т. 2. - с. 644-655.
3. Павлишенко М. Про відокремлення влади ввід бізнесу // Економіка України. – 2007. - №2. – с. 53-61.
4. Верещагин С. Г. Влияние экономики на политические процессы в обществе // Проблемы современной экономики. – 2005. – № 3 (15) // <http://www.m-economy.ru>.
5. Перегудов С. П. Крупная российская корпорация в системе власти // Полис. - 2001. - № 3. – с. 16-25.
6. Фливберг Б. Рациональность и власть: еще раз о кейс-стади // Социологические исследования. – 2007. - №1. – с. 62-70.